

Britain's special relationship with the United States on the Iranian nuclear issue in light of global Britain strategy

Alireza Kazemi *Corresponding Author*, Ph.D. British Studies, Department of European Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: kazemialireza7367@gmail.com

Reza Bagheri Asisstants Professor, Department of European Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran-Tehran-Iran Email: rezabagheri82@ut.ac.ir

Samaneh Hadi MA in International Law, Qom University, Qom, Iran. Email: hadisamaneh123@gmail.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Global Britain,
Iranian Nuclear Issue,
UK-US Special
Relationship,
Britain-centered
Pluralism.

Article history:

Received 2025-1-25

Received in revised form
2025-7-4

Accepted 2025-8-2

Published Online

2025-8-11

ABSTRACT

In recent years, numerous efforts have been made to resolve the Iranian nuclear issue through multilateral negotiations, including the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA). The UK, as a key European power and a strategic ally of the US, has played an active role in this process. This article examines the impact of the "Global Britain" strategy on the UK's behavior toward the Iranian nuclear issue in the post-Brexit period. "Global Britain" is a concept introduced by the British government following its withdrawal from the EU, aimed at enhancing the country's international role and increasing its foreign policy independence. The main hypothesis of this study is that the UK, within the framework of this strategy and leveraging its special relationship with the US, has pursued a path distinct from other European countries. In its attempt to reassert itself as a global power, Britain has adopted policies more closely aligned with Washington regarding the Iranian nuclear issue. Employing a qualitative approach and key concepts from the English School, this article analyzes this trend and its implications for British foreign policy.

Cite this Article: Kazemi, A. , Bagheri, R. and Hadi, S. (2025). Britain's special relationship with the United States on the Iranian nuclear issue in light of global Britain strategy. *World Politics*, 14(2), 55-81. doi: 10.22124/wp.2025.29465.3462

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.29465.3462

1. Introduction

This article analyzes the United Kingdom's foreign policy toward Iran's nuclear issue in the context of shifting international dynamics and Britain's evolving global role. Key developments—including the UK's EU membership during the 2015 JCPOA, the U.S. withdrawal from the deal in 2018, and Brexit—have reshaped Britain's approach to this dossier. Using core concepts from the English School of International Relations—such as pluralism vs. solidarism, primary vs. secondary institutions, and the role of great powers and hegemony—the study examines how the UK has repositioned itself, particularly after the U.S. exit from the JCPOA. The main research question is: How has the “Global Britain” strategy influenced the UK's approach to Iran's nuclear issue post-Brexit? The analysis focuses on three dimensions: (1) the pluralism–solidarism tension, (2) the role of international institutions, and (3) the UK–U.S. special relationship within Britain's great power ambitions. First outlined in 2017, “Global Britain” reflects London's aim for a more independent, global role beyond Europe. While maintaining coordination with European partners, the UK has increasingly aligned with Washington's tougher stance on Iran. The article argues that this strategy has facilitated both Britain's repositioning as a great power and a recalibrated approach to the Iranian nuclear issue, combining European solidarity, national interest–driven pluralism, and strategic alignment with the United States.

2. Theoretical Framework

This study is grounded in the English School of International Relations, which centers on three foundational concepts: the international system, the international society, and world society. According to Hedley Bull (1977), an international system emerges when at least two states are in contact and capable of influencing each other's decisions, thereby forming an interactive whole. Among these, the concept of international society holds central importance, as it represents a middle-ground approach: it arises when a group of states recognizes shared rules, participates in common institutions, and pursues collective interests. This society aims to establish order through shared norms, laws, and institutions. At a more normative level, world society expands the focus beyond states to include individuals as independent actors and ultimate units (Bull, 2002). In addition to these foundational ideas, the English School is also defined by key analytical dualities derived from international society. These include the tension between pluralism and solidarism, the distinction between primary and secondary institutions, and the contrast between great power and

hegemony. These dichotomies offer critical tools for analyzing order, agency, and the structure of international relations within this theoretical framework.

3. Methodology

This article, using a qualitative approach, examines official speeches by British authorities, the UK government's strategic documents, and the views of selected analysts. Data were collected using library and internet-based resources.

4. Results & Discussion

The Global Britain strategy has significantly shaped the UK's post-Brexit foreign policy, particularly in relation to Iran's nuclear issue. Following the U.S. withdrawal from the JCPOA in 2018, Britain gradually shifted toward greater alignment with Washington, while still expressing support for the agreement in coordination with France and Germany. This reflects a dual approach: affirming commitment to multilateral norms while adapting to new geopolitical realities. Drawing on the English School framework, the UK's actions reveal a growing emphasis on pluralism over solidarism, and a return to primary institutions—such as sovereignty and balance of power—when secondary mechanisms like the JCPOA proved fragile. Britain has sought to assert itself as a great power, balancing its normative commitments with strategic interests in West Asia. The UK's foreign policy has been shaped by its special relationship with the U.S., evolving security and economic priorities, and a desire to influence international order post-Brexit.

5. Conclusions & Suggestions

The findings of this study demonstrate that the Global Britain approach has steered the UK's foreign policy on the Iranian nuclear issue and regional developments in West Asia toward a balance between strategic autonomy and multilateral cooperation. Within this framework, the UK has sought to maintain its “special relationship” with the United States while continuing to play an active role in preserving agreements such as the JCPOA in coordination with European partners. This dual strategy—a blend of pragmatic realism and commitment to international norms—if sustained and well-managed, can strengthen Britain's position as a great power with a normative role in the international system. From a policy perspective, these findings can inform the design of the UK's future strategies toward Iran and regional security issues. Leveraging international institutions, avoiding undermining multilateral agreements like the JCPOA, and enhancing proactive diplomacy are among the recommended measures to promote regional stability and Britain's international legitimacy. Furthermore, maintaining a balance between security interests and normative commitments amid complex geopolitical conditions can serve as a model for the UK's foreign policy in other critical domains as well..

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

رابطه ویژه بریتانیا با ایالات متحده در خصوص مساله هسته ای ایران در پرتو استراتژی بریتانیای جهانی

علیرضا کاظمی نویسنده مسئول، دکتری مطالعات بریتانیا، گروه مطالعات اروپا، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران
ایانامه: kazemilireza7367@gmail.com

رضا باقری استادیار گروه مطالعات اروپا، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: rezabagheri82@ut.ac.ir

سمانه هادی کارشناسی ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه قم، قم، ایران. رایانامه: hadisamaneh123@gmail.com

چکیده	درباره مقاله
در سال‌های اخیر، تلاش‌های متعددی برای حل‌وفصل مسئله هسته‌ای ایران از طریق مذاکرات چندجانبه، از جمله توافق برجام، صورت گرفته است. بریتانیا به‌عنوان یکی از قدرت‌های اصلی اروپایی و متحد راهبردی ایالات متحده، نقش فعالی در این روند داشته است. این مقاله به بررسی تأثیر سیاست «بریتانیای جهانی» بر رفتار بریتانیا در قبال مسئله هسته‌ای ایران در دوره پس‌برگزیت می‌پردازد. «بریتانیای جهانی» مفهومی است که پس از خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا برای تقویت نقش بین‌المللی این کشور و افزایش استقلال در سیاست خارجی مطرح شد. فرضیه اصلی مقاله این است که بریتانیا در چارچوب این سیاست و با تکیه بر رابطه ویژه خود با آمریکا، مسیر متفاوتی از دیگر کشورهای اروپایی اتخاذ کرده و در تلاش برای بازتعریف جایگاه جهانی خود، سیاست‌هایی هماهنگ‌تر با واشنگتن نسبت به موضوع هسته‌ای ایران در پیش گرفته است. مقاله با استفاده از رویکرد کیفی و مفاهیم مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل، این روند و پیامدهای آن را برای سیاست خارجی بریتانیا تحلیل می‌کند.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی
	کلیدواژه‌ها: بریتانیای جهانی، موضوع هسته‌ای ایران، رابطه ویژه با آمریکا، کثرت‌گرایی بریتانیا محور
	تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۴/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۵/۱۱ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۵/۲۰

استناد به این مقاله: کاظمی، علیرضا، باقری، رضا و هادی، سمانه. (۱۴۰۴). رابطه ویژه بریتانیا با ایالات متحده در خصوص مساله هسته ای ایران در پرتو استراتژی بریتانیای جهانی. سیاست جهانی، ۱۴(۲)، ۵۵-۸۱. doi: 10.22124/wp.2025.29465.3462

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

شرایط بین‌المللی بریتانیا طی سال‌های اخیر دستخوش تغییرات مهمی شده است؛ از جمله عضویت در اتحادیه اروپا در زمان امضای برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) در سال ۲۰۱۵، خروج آمریکا از این توافق در سال ۲۰۱۸ و در نهایت، اجرای فرآیند برگزیت و خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا که این تحولات زمینه‌ساز دگرگونی‌هایی در نحوه مواجهه بریتانیا با مسئله هسته‌ای ایران شده‌اند. پژوهش حاضر تلاش می‌کند با بهره‌گیری از مفاهیم کلیدی «مکتب انگلیسی» روابط بین‌الملل، شامل تقابل «کثرت‌گرایی و همبستگی»، تمایز «نهادهای اولیه و ثانویه» و مفهوم «قدرت بزرگ و هژمونی»، سیاست خارجی بریتانیا در مواجهه با این موضوع، به‌ویژه پس از خروج آمریکا از برجام را مورد واکاوی قرار دهد. سؤال محوری مقاله آن است که: رویکرد «بریتانیای جهانی» چه تأثیری بر نحوه عملکرد بریتانیا در قبال موضوع هسته‌ای ایران در دوران پسابزرگزیت داشته است؟ برای پاسخ به این سؤال، تحلیل در سه سطح انجام می‌شود: ۱) بررسی تنش میان کثرت‌گرایی و همبستگی در جامعه بین‌الملل، ۲) ارزیابی جایگاه و نقش نهادهای بین‌المللی اولیه و ثانویه در فرآیند تصمیم‌گیری بریتانیا، و ۳) تحلیل جایگاه بریتانیا به عنوان یک قدرت بزرگ و نحوه تعامل آن با آمریکا. مفهوم «بریتانیای جهانی» که نخستین بار به طور رسمی در سال ۲۰۱۷ توسط دولت بریتانیا در اسناد راهبردی سیاست خارجی مطرح شد، به عنوان یک چارچوب مفهومی و اجرایی، بازتاب‌دهنده تمایل لندن به ایفای نقش فعال‌تر، مستقل‌تر و جهانی‌تر در نظام بین‌الملل پس از برگزیت است. این سیاست بر افزایش نفوذ بریتانیا در عرصه‌های دیپلماتیک، امنیتی و اقتصادی در مقیاسی فراتر از اروپا تأکید دارد. در همین راستا، مقاله نشان می‌دهد که پس از خروج آمریکا از توافق هسته‌ای در سال ۲۰۱۸، گرایش بریتانیا به سوی هم‌سویی بیشتر با مواضع واشنگتن افزایش یافته است. هرچند این کشور همچنان در چارچوب هماهنگی با شرکای اروپایی خود به ویژه فرانسه و آلمان تلاش‌هایی برای حفظ برجام داشته، اما نشانه‌هایی از تمایل به پیروی از سیاست‌های سخت‌گیرانه‌تر آمریکا نیز به چشم می‌خورد. تحلیل مقاله بر این فرض استوار است که دکترین «بریتانیای جهانی» نه تنها به بازیابی موقعیت بریتانیا به عنوان یک قدرت بزرگ کمک کرده، بلکه زمینه‌ساز بازتعریف نقش این کشور در قبال چالش‌هایی نظیر برنامه هسته‌ای ایران نیز شده است. در نهایت، مقاله با رویکردی کیفی، ضمن بررسی سخنرانی‌های مقامات رسمی بریتانیا، اسناد راهبردی دولت این کشور و دیدگاه‌های تحلیل‌گران، سعی دارد نشان دهد که بریتانیا در دوران پسابزرگزیت، با انعطاف بیشتر و آزادی عمل بالاتر در سیاست خارجی، توانسته است مسیر جدیدی را در تعامل با موضوع هسته‌ای ایران پیش گیرد؛ مسیری که تلفیقی از همبستگی با اروپا، کثرت‌گرایی مبتنی بر منافع ملی و تقویت رابطه راهبردی با آمریکا را در خود جای داده است.

۱. ادبیات پژوهش

در بررسی ادبیات موجود پیرامون مفهوم «بریتانیای جهانی» در دوره پسابرگزیت و ارتباط آن با سیاست خارجی بریتانیا، به ویژه در زمینه موضوع هسته‌ای ایران، منابع مختلفی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. هر یک از این منابع به جنبه‌ای خاص از سیاست خارجی بریتانیا و مفهوم «بریتانیای جهانی» پرداخته‌اند، اما خلأ مشخصی در خصوص پیوند مستقیم و منسجم این مفهوم با پرونده هسته‌ای ایران در دوره پسابرگزیت وجود دارد. دنیس مک شین^۱ وزیر خارجه اسبق بریتانیا در کتابی با عنوان "خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا" به موضوع دستور کار سیاسی بریتانیا برای خروج از اتحادیه پرداخته است (MacShane, 2015). تمرکز اصلی این کتاب بر تحلیل دستور کار سیاسی بریتانیا برای خروج از اتحادیه اروپا و انگیزه‌های داخلی و روند سیاسی منتهی به برگزیت می‌باشد. این اثر بیشتر به پیامدهای سیاست خارجی و مفهوم «بریتانیای جهانی» تنها به صورت ضمنی در زمینه جدایی از اروپا مطرح می‌شود و هیچ اشاره مستقیمی به سیاست‌های بریتانیا در قبال ایران یا موضوع هسته‌ای ندارد.

پژوهشگرانی نظیر عبدالله بابود، دیانا گالیوا و جفری ادواردز در کتابی با عنوان اروپا و بریتانیای پسابرگزیت؛ چالش‌های سیاسی در قبال ایران و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به تنش‌های احتمالی در آینده روابط بریتانیا و اروپا در دوره پسابرگزیت در ارتباط با کشورهای حوزه خلیج فارس از جمله ایران پرداخته است (Baabood and Galeeva, 2021). این منبع به روشنی به پیامدهای واگرایی از اروپا و چالش‌های دیپلماتیک در قبال ایران پرداخته، اما تمرکز آن عمدتاً بر روابط منطقه‌ای و امنیتی کلی است. در این اثر، به صورت پراکنده به نقش بریتانیا در تلاش برای تعریف مجدد جایگاه خود در منطقه خلیج فارس اشاره شده که می‌تواند به عنوان زمینه‌ای برای «بریتانیای جهانی» تفسیر شود، اما مفهوم به صورت مستقیم و نظری تبیین نشده است. عدم تحلیل دقیق ارتباط ایده «بریتانیای جهانی» با سیاست بریتانیا در موضوع هسته‌ای ایران جزء خلا این اثر محسوب می‌شود.

گروه سیاست خارجی بریتانیا در مقاله‌ای با عنوان آینده سیاست خارجی بریتانیا در خصوص ایران به موضوع اولویت‌های روابط خارجی بریتانیا در خصوص ایران پرداخته است (British Foreign Policy Group, 2023). این مقاله مستقیماً به سیاست‌های آینده بریتانیا در قبال ایران می‌پردازد و اولویت‌های سیاست خارجی بریتانیا را در قبال تهران بررسی می‌کند. اگرچه به نقش فعال‌تر بریتانیا اشاره دارد، اما تبیین نظری از سیاست «بریتانیای جهانی» در قبال موضوع هسته‌ای ایران وجود ندارد. آنتونی سلدون و ریموند نیول در کتابی با عنوان جانسون و

¹ .Dennis McShane

ده موضوع داخلی ضمن بررسی چالش‌های درونی دوره جانسون به تأثیرات بحران‌های داخلی بر جایگاه آینده بریتانیا در جهان پرداخته است (Seldon and Newell, 2023). این مقاله به طور غیرمستقیم در قالب بلندپروازی‌های دولت جانسون مطرح می‌شود و تحلیل سیاست خارجی در این اثر بسیار کلی و فاقد بررسی موردی در رابطه با ایران یا مسئله هسته‌ای است.

کتابخانه مجلس لردها در مقاله‌ای با عنوان پیامدهای سیاست خارجی و نقش بریتانیا در جهان، جهت‌گیری‌های سیاسی، منبع تصمیمات اتخاذ شده و بازبینی مسائل دفاع، امنیت و سیاست خارجی بر اساس اسناد سال ۲۰۲۱ را مورد بررسی قرار داده است. این مقاله، واکنش‌ها در مجلس اعیان درباره نقش بریتانیا در جهان را مورد ارزیابی قرار می‌دهد (House of Lords Library, 2023). این گزارش بررسی مستقیم وجود دارد، اما بیشتر به اهداف کلان، جایگاه جهانی و بازتعریف نقش بریتانیا پرداخته شده است و فاقد بررسی موردی از جمله پرونده ایران یا سیاست بریتانیا در قبال برنامه هسته‌ای ایران است.

در منابع داخلی نیز مهدی ذاکریان و قدردوست در مقاله‌ای با عنوان برگزیت و روابط خاص در پرتو ایده بریتانیای جهانی به زیر سوال بردن همگرایی در اتحادیه اروپا توسط بریتانیا و تمرکز بیشتر بر ایده بریتانیای جهانی پرداخته شده است (Ghadroost and Zakarian, 2022). این مقاله به تأثیر برگزیت بر همگرایی بریتانیا با اتحادیه اروپا پرداخته و به طور ویژه بر رویکرد بریتانیای جهانی و رابطه خاص با آمریکا متمرکز است و بر جنبه نظری و روابط لندن-واشنگتن تمرکز دارد. همچنین سعیدآبادی و محمدپور در مقاله‌ای با عنوان تأثیر برگزیت بر سه اصل کلیدی در سیاست خارجی بریتانیا به سه اصل تأثیرگذار در سیاستگذاری خارجی بریتانیا از جمله رابطه ویژه با آمریکا، مسئولیت حمایت و چندجانبه‌گرایی با بهره‌گیری از نظریه امنیت هستی‌شناختی در روابط بین‌الملل به تأثیر برگزیت بر این اصول پرداخته‌اند (Saeid Abadi and Mohammadpour, 2020) و موضوع هسته‌ای ایران به صورت مستقیم مورد بررسی قرار نگرفته است.

رضا باقری و کاظمی در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی رویکرد بریتانیای جهانی در دوره پسابرزیت بر اساس مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل به‌طور خاص به تبیین مفهوم «بریتانیای جهانی» در چارچوب سیاست خارجی دولت بوریس جانسون می‌پردازد و خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا را بستری برای بازتعریف نقش جهانی این کشور در نظر می‌گیرد (Bagheri, R. & Kazemi, A. 2022). نویسندگان ضمن تحلیل ابعاد هویتی، تاریخی و ژئوپلیتیکی این ایده، معتقدند که «بریتانیای جهانی» نوعی تلاش برای احیای جایگاه بین‌المللی بریتانیا در دوران پسابرزیت است. با وجود تحلیل دقیق چارچوب مفهومی بریتانیای جهانی، مقاله هیچ اشاره‌ای به سیاست بریتانیا در قبال ایران یا پرونده هسته‌ای ایران ندارد.

با توجه به بررسی منابع خارجی و فارسی، هیچ‌کدام از آثار موجود به طور مشخص و نظام‌مند به بررسی پیوند میان سیاست «بریتانیای جهانی» و سیاست بریتانیا در قبال موضوع هسته‌ای ایران نپرداخته‌اند. اغلب منابع یا به صورت کلی به تحولات پساب‌گزیت پرداخته‌اند یا صرفاً روابط منطقه‌ای با ایران را بدون تحلیل مفهومی از نقش جدید بریتانیا بررسی کرده‌اند. پژوهش حاضر دقیقاً در این خلأ قرار دارد و می‌کوشد با اتکا به مفاهیم مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل، چگونگی تأثیر سیاست «بریتانیای جهانی» بر رفتار بریتانیا در قبال پرونده هسته‌ای ایران در دوره پساب‌گزیت را تحلیل نماید. این مسئله در متون پیشین یا اصلاً بررسی نشده یا تنها به صورت سطحی به آن پرداخته شده است.

۲. چشم انداز نظری: مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل

چارچوب نظری این پژوهش بر مبنای مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل استوار است؛ مکتبی که تمرکز اصلی آن بر سه مفهوم بنیادین «سیستم بین‌المللی»، «جامعه بین‌المللی» و «جامعه جهانی» قرار دارد. هدلی بول (Bull, 1977) بر این باور است که شکل‌گیری سیستم بین‌المللی زمانی ممکن می‌شود که حداقل دو دولت با یکدیگر در تماس باشند و بتوانند بر تصمیم‌گیری‌های یکدیگر اثر بگذارند، به گونه‌ای که رفتار آن‌ها در قالب یک کل یکپارچه قابل تبیین باشد. در میان مفاهیم یادشده، «جامعه بین‌المللی» مرکزی‌ترین و مهم‌ترین مفهوم مکتب انگلیسی محسوب می‌شود، چراکه نشان‌دهنده نوعی رویکرد میان‌گرایانه است. به عبارت دیگر، جامعه بین‌المللی هنگامی شکل می‌گیرد که مجموعه‌ای از دولت‌ها، خود را متعهد به قواعدی مشترک در روابط با یکدیگر بدانند و در سازوکارهای نهادی و منافع جمعی سهیم باشند. این جامعه در تلاش است تا با تکیه بر ارزش‌ها، قوانین و نهادهای مشترک، نوعی نظم و هنجار بین‌المللی را بنا نهد. در سطحی آرمانی‌تر، مفهوم «جامعه جهانی» مطرح می‌شود که دامنه آن فراتر از دولت‌ها است و انسان‌ها را نیز به‌عنوان کنشگران مستقل و واحدهای نهایی مورد توجه قرار می‌دهد (Bull, 2002).

علاوه بر این مفاهیم بنیادین، برخی اصول کلیدی دیگر نیز در قالب دو گانه‌هایی در نظریه مکتب انگلیسی بیان می‌شوند که از دل جامعه بین‌المللی قابل استخراج‌اند؛ از جمله تقابل میان «کثرت‌گرایی و همبستگی»، تمایز «نهادهای اولیه و نهادهای ثانویه»، و نیز تفاوت میان «قدرت بزرگ و هژمونی». این دو گانه‌ها ابزارهایی تحلیلی در چارچوب نظری مکتب انگلیسی فراهم می‌سازند که به درک بهتر سازوکار نظم و بازیگری در نظام بین‌الملل یاری می‌رسانند

۱-۲. دوگانه کثرت‌گرایی و همبستگی‌گرایی

«کثرت‌گرایی» و «همبستگی‌گرایی» از مهم‌ترین و برجسته‌ترین تقسیم‌بندی‌های نظری در چارچوب مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل به شمار می‌آیند. در این چارچوب، کثرت‌گرایی به انواع مختلف نظم، از جمله نظم بین‌المللی و جهانی اشاره دارد (Bain, 2010:1). هدلی بول با وجود تمایزی که میان نظام بین‌الملل و جامعه بین‌المللی قائل شد، در درون مفهوم جامعه بین‌المللی نیز تمایزاتی را لحاظ کرد و آن را در قالب دو رویکرد «کثرت‌گرایانه» و «همبستگی‌گرایانه» (یا گروسیوسی) دسته‌بندی نمود. بول (۱۹۷۷) در تبیین دیدگاه همبستگی، این فرض را مطرح کرد که دولت‌ها با پایبندی به قوانین مشترک، در واقع شکل‌گیری همبستگی یا امکان ایجاد آن را در جامعه بین‌المللی رقم می‌زنند. در این دیدگاه، باور بر آن است که تفاوتی بنیادین میان جنگ‌های عادلانه و ناعادلانه وجود دارد و در سطحی کلان‌تر، از این دیدگاه است که مشروعیت مداخله بشردوستانه نیز استنتاج می‌شود (Bull, 1977). در نقطه مقابل، رویکرد کثرت‌گرا بیان می‌کند که دولت‌ها لزوماً در پی همبستگی عمیق نیستند، بلکه تنها ممکن است بر سر حداقلی از اهداف مشترک به توافق برسند، که از منظر نظم بین‌المللی سطحی پایین‌تر از همبستگی تلقی می‌شود (Bull, 1977).

یکی از دستاوردهای مهم این دو دیدگاه، کمک به تبیین و دسته‌بندی انواع مختلف جامعه بین‌المللی است. افزون بر آن، نحوه توجیه مداخلات بشردوستانه نیز در پرتو این دو رویکرد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در واقع، این دوگانه مفهومی در مکتب انگلیسی، به‌خوبی چارچوب‌های تحلیل جامعه جهانی (همبستگی‌گرا) و نظم جهانی (کثرت‌گرا) را ترسیم می‌کنند و درک اجتماعی ناشی از آن، به عنوان راهنمای کنشگری شهروند جهانی و رشد آگاهی اخلاقی در پرتو گسترش ارتباطات انسانی در جهان، قابل تبیین است (Bain, 2020).

۲-۲. دوگانه نهادهای اولیه و نهادهای ثانویه

«نهادهای اولیه» و «نهادهای ثانویه» یکی دیگر از مفاهیم بنیادین در چارچوب نظری مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل به شمار می‌رود. نهادهای اولیه، به نهادهایی اطلاق می‌شوند که مکتب انگلیسی آن‌ها را عناصر بنیادین شکل‌دهنده دولت‌ها و جامعه بین‌المللی می‌داند، زیرا هم از حیث ماهیت اساسی و هم از نظر هدف، ساختار هر جامعه‌ای بر آن‌ها استوار است. این نهادها محصول فرایند تکامل تاریخی‌اند و برخلاف نهادهای طراحی‌شده، دارای خاستگاه ابزاری یا مهندسی‌شده نیستند؛ به همین دلیل، می‌توان ریشه آن‌ها را تا آغاز شکل‌گیری دولت‌ها پی‌گیری کرد. از جمله مهم‌ترین نهادهای اولیه می‌توان به اصولی مانند حق حاکمیت، عدم مداخله، استقلال سرزمینی، دیپلماسی، حقوق بین‌الملل، جنگ، موازنه قدرت‌ها و جایگاه قدرت‌های بزرگ اشاره کرد. مفاهیمی

مانند ملی‌گرایی و بازار نیز به‌عنوان نهادهایی نسبتاً جدیدتر، در پیوند با مفاهیم دیگر، زمینه‌ساز ترویج ایده‌هایی چون حقوق بشر و دموکراسی شده‌اند (Zhang and Yao, 2001). در این چارچوب، اندیشمندانی با گرایش کثرت‌گرایانه نظیر هدلی بول و مارتین وایت بر اهمیت و نقش نهادهای اولیه در شکل‌دهی نظم بین‌المللی تأکید داشته‌اند، در حالی که نظریه‌پردازان همبستگی‌گرا، تمرکز خود را بر نهادهای ثانویه مانند حقوق بشر، دموکراسی، توسعه اقتصادی و نیز اقتصاد بازار قرار داده‌اند. آنان بر این باورند که جامعه بین‌المللی ابتدا در غرب شکل گرفته و سپس طی قرون متمادی به سایر نقاط جهان گسترش یافته است (Watson and Bull, 1984). «بری بوزان» به‌عنوان یکی از نظریه‌پردازان معاصر مکتب انگلیسی، با بسط دیدگاه‌های پیشینیان، میان دو نوع نهاد تمایز قائل شده است:

الف) نهادهای اولیه، که در بستر زمان و تاریخ پدید آمده‌اند و واجد ساختارهای هنجاری هستند. نیکلاس اونوف این دسته را «نهادهای تکامل‌یافته» می‌نامد؛

ب) نهادهای ثانویه، که به صورت آگاهانه و ابزاری توسط دولت‌ها طراحی شده‌اند و بیشتر کارکردی سازمانی یا رژیمی دارند. اونوف از این نوع با عنوان «نهادهای طراحی‌شده» یاد می‌کند (Buzan, 2004:181).

۳.۲. دوگانه قدرت بزرگ و قدرت هژمون:

«قدرت بزرگ» و «قدرت هژمون» یکی از مفاهیم کلیدی در مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل به شمار می‌آید که به تمایز جایگاه و نقش بازیگران اصلی در نظام بین‌المللی می‌پردازد. هدلی بول (۱۹۷۷) برای مفهوم «قدرت بزرگ» سه ویژگی اساسی را مطرح می‌کند: نخست، عضویت در یک باشگاه محدود از کشورها با قواعد مشخص؛ دوم، برخورداری از توانایی‌های نظامی در سطح نخست جهانی، به‌ویژه داشتن توان هسته‌ای؛ و سوم، به رسمیت شناخته شدن این جایگاه از سوی سایر اعضای جامعه بین‌الملل (Bull, 1977: 194-196). بر اساس این دیدگاه، قدرت بزرگ صرفاً از طریق برخورداری از منابع یا ظرفیت‌های فیزیکی تعریف نمی‌شود، بلکه این موقعیت نیازمند تایید و مشروعیت بین‌المللی نیز هست. اعضای باشگاه قدرت‌های بزرگ از منظر نظامی در یک سطح قرار دارند و قابلیت مقایسه میان آن‌ها وجود دارد؛ به‌طوری که هیچ‌کدام از آن‌ها به شکل برجسته و نابرابری بر دیگران برتری ندارد. دارا بودن توان هسته‌ای راهبردی از شرایط بنیادین برای ورود به این جایگاه محسوب می‌شود (Bull, 1977: 194). از منظر بول، آنچه یک قدرت را «بزرگ» می‌سازد، رابطه افقی آن با دیگر قدرت‌های بزرگ است، نه رابطه عمودی آن با کشورهای کوچک‌تر یا سایر اعضای جامعه بین‌المللی. اگر کشوری از این چارچوب فراتر رود و رفتاری سلطه‌گرانه در قبال دیگر کشورها اتخاذ کند، آن‌گاه ممکن است از یک «قدرت بزرگ» به یک «هژمون» تبدیل شود (Bull, 1977: 194). مفهوم «هژمونی» در ادبیات نظری به‌عنوان ابزاری برای

تیین دوره‌های مشخصی از تاریخ بین‌الملل به کار گرفته شده است. در حوزه اقتصاد سیاسی بین‌الملل، ریشه‌های آن به دو مسیر اصلی بازمی‌گردد: نخست، ایده «نظم هژمونیک» در نظام اقتصادی جهانی؛ و دوم، تحلیل چارلز کیندلبرگر از بحران اقتصادی دهه ۱۹۳۰ که بعدها به «نظریه ثبات هژمونیک» شناخته شد (Saul, 2010).

۳. تاثیر استراتژی بریتانیای جهانی در قبال موضوع هسته‌ای ایران بر اساس نظریه مکتب انگلیسی

با در نظر گرفتن سیر شروع موضوع هسته‌ای ایران از سال ۲۰۰۳ و به نتیجه رسیدن آن با توافق برجام در سال ۲۰۱۵ و همچنین خروج آمریکا از این توافق در سال ۲۰۱۸ و تحولات پس از آن، در این پژوهش به موضوع تاثیر رویکرد «بریتانیای جهانی» بر سیاست خارجی بریتانیا در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران به ویژه از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ پرداخته می‌شود. در واقع رویکرد کلی بریتانیا در دوران عضویت این کشور در اتحادیه اروپا در قبال مذاکرات سال ۲۰۱۳ هسته‌ای ایران ایفای نقش میانجی‌گری در بحران و حل آن در چهارچوب گروه پنج بعلاوه یک بود و این روند در چهارچوب سه کشور عضو اتحادیه اروپا یعنی هماهنگی مشترک بریتانیا با آلمان و فرانسه به عنوان کشورهای لایه اول در اتحادیه اروپا میسر گردید (Najj and Hosseini, 2021). پس از خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸، دولت بریتانیا اعلام کرد اولویت آن یافتن راه حل دیپلماتیک برای پایان دادن به عدم پایداری نظام‌مند ایران در تعهدات برجام است. بریتانیا تاکید داشت بازسازی توافق برجام می‌تواند اطمینانی برای نگرانی‌های منطقه‌ای و امنیتی کشورهای غربی نیز فراهم نماید. بوریس جانسون وزیر خارجه سابق بریتانیا در سال ۲۰۱۸ تصمیم ترامپ به خروج از برجام را پشیمان کننده دانست و بر تلاش بریتانیا برای جلوگیری از خروج آمریکا تاکید کرد (UK Parliament, 2018). وزیر خارجه سابق بریتانیا در واکنش اولیه به خروج آمریکا از برجام گفت:

"تصمیم آمریکا (خروج از برجام) تفاوتی بر ارزیابی بریتانیا ندارد زیرا محدودیت‌های اعمال شده بر جاه‌طلبی‌های هسته‌ای ایران در برجام برای امنیت ملی ما و ثبات خاورمیانه حیاتی است... من از آمریکا می‌خواهم که از انجام هر اقدامی که مانع از ادامه توافق به نفع امنیت جمعی ما می‌شود، اجتناب کند. از ایران می‌خواهم که با خویشتنداری به تصمیم آمریکا پاسخ دهد و به رعایت تعهدات خود در برجام ادامه دهد" (UK Parliament, 2018). در ژانویه ۲۰۱۹، هر چند بریتانیا، آلمان و فرانسه سیستم پرداخت برای تسهیل کسب و کارهای اروپایی برای تجارت با ایران در محصولاتی مانند داروسازی، تجهیزات پزشکی و کالاهای کشاورزی و غذایی ایجاد کردند اما برخی از تحریم‌های آمریکا پرداخت مالی مستقیم به ایران را برای بانک‌های اروپایی دشوار کرد و عملاً تبادل مالی قابل قبولی صورت نگرفت. با گذشت زمان و طی سال‌های بعد، بریتانیا در دوره پسابرگزیت با اتخاذ

رویکرد «بریتانیای جهانی» به ادعای نقش ایران در بی‌ثبات کردن منطقه نیز تمرکز داشته است. علاوه بر آن، بریتانیا به طرح موضوع بی‌ثباتی ایران در شورای امنیت سازمان ملل متحد برای تقویت نهادها و ایجاد ظرفیت در کشورهای آسیب‌پذیرتر نظیر یمن، عراق و لبنان اعلام آمادگی کرد (Coleman, 2021). دومینیک راب ۱، وزیر خارجه وقت بریتانیا در پاسخ به سوال شفاهی در مجلس عوام (۲۰۲۱) در ارتباط با غنی‌سازی بالاتر از حد مجاز توسط ایران، گفت:

"از عملکرد سانتریفیوژها و تولید فلز اورانیوم (توسط ایران) عمیقاً نگران هستیم. همه طرف‌ها موافق بازگشت ایران به تعهدات کامل هستند... ما باید شاهد بازگشت کامل (ایران) به تعهدات باشیم... برای اطمینان، ما نه تنها تضمین‌های دائمی در رابطه با مساله هسته‌ای داریم بلکه باید به فعالیت بی‌ثبات کننده آن رسیدگی کنیم. من تازه از عراق برگشتم، جایی که می‌توانیم در ابتدا حمایت از شبه نظامیان شیعه را ببینیم و این در عمل چه معنایی دارد" (UK Parliament, 2021). در ۲۳ فوریه ۲۰۲۱، دولت‌های بریتانیا، فرانسه و آلمان در پاسخ به تعلیق پروتکل الحاقی توسط ایران، غنی‌سازی اورانیوم ۲۰ درصدی و ظرفیت غنی‌سازی ۶۰ درصد، بیانیه مشترک صادر کردند. در بخش‌هایی از این بیانیه مشترک آمده است:

"این موارد، نقض جدی تعهدات ایران در چارچوب برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) است. هر دو گام کلیدی در توسعه سلاح هسته‌ای هستند و ایران نیازی به هیچ یک از این اقدامات ندارد. نگرانی‌های ما با این واقعیت عمیق‌تر می‌شود که ایران به طور قابل توجهی دسترسی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را با خروج از توافق نظارت مرتبط با برجام و متوقف کردن پروتکل الحاقی محدود کرده است. ایران باید تمام فعالیت‌های نقض برجام را بدون تاخیر متوقف کند" (GOV.UK, 2021).

در بیانیه پایانی «نشست گروه ۷» در سال ۲۰۲۱ نیز طرف‌ها متعهد به اطمینان از اینکه ایران "هرگز سلاح هسته‌ای تولید نخواهد کرد" شدند. همچنین استدلال کردند که در صورت بازسازی برجام و اجرای کامل آن، می‌توانند "راه را برای رسیدگی بیشتر به نگرانی‌های منطقه‌ای و امنیتی هموار کند". گروه ۷ حمایت ایران از نیروهای نیابتی و بازیگران مسلح غیر دولتی را محکوم و از ایران خواست تا فعالیت‌های موشک بالستیک و گسترش آن که با قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل ناسازگار است را متوقف کند (Coleman, 2021). به زعم مقامات بریتانیایی، تلاش‌ها برای کاهش تنش میان آمریکا و ایران در اواسط سال ۲۰۲۳، از جمله برگزاری مذاکرات غیرمستقیم در عمان و تبادل زندانیان، امید به ادامه دیپلماسی در مورد برنامه هسته‌ای ایران را افزایش داده بود اما

¹ .Dominic Raab

² .The G7 was held in Carbis Bay, Cornwall, from 11 to 13 June 2021

این مذاکرات نتیجه مشخصی نداشت. همچنین علی‌رغم برگزاری انتخابات ۲۰۲۴ ریاست جمهوری در ایران و وجود نشانه‌های حمایت از برجام، تحولات منطقه غرب آسیا از اکتبر ۲۰۲۳ تلاش‌های دیپلماتیک برای احیای برجام را تضعیف کرده است (Mills, 2024). بریتانیا نقش مهمی در مذاکرات و اجرایی کردن برجام ایفاء کرد. لندن به عنوان بازیگر کلیدی در مذاکرات با سایر کشورهای پنج بعلاوه یک برای دستیابی به توافق، همکاری نزدیک داشت. در واقع رویکرد بریتانیا در شکل دادن به شرایط توافق و اطمینان از جامع و قابل راستی‌آزمایی بودن آن حداقل تا زمان تصویب توافق برگزیت در پارلمان بریتانیا در سال ۲۰۲۰ مؤثر بود (UK.GOV, 2020). پس از امضای برجام، بریتانیا نقش کلیدی در نظارت بر اجرای توافق را نیز کسب کرد زیرا این کشور بخشی از کمیسیون مشترک بود که بر اجرای توافق نظارت و اختلافات را حل می‌کرد. علاوه بر این، بریتانیا در چهارچوب روابط مستقل با ایران مشتاق بهبود روابط اقتصادی پس از امضای برجام بود. در اصل با لغو تحریم‌ها این کشورها از جمله بریتانیا به دنبال افزایش تجارت و سرمایه‌گذاری با ایران بودند. بریتانیا در چهارچوب تلاش‌های دیپلماتیک به طور فعال برجام را ترویج و استدلال کرد که این بهترین راه برای جلوگیری از دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای است. آنها همچنین برای حفظ حمایت بین‌المللی از توافق نیز کار کردند (Najj and Hosseini, 2021).

با خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸، بریتانیا پیوسته نامیدی خود را از تصمیم آمریکا برای خروج از برجام در سال ۲۰۱۸ و اعمال مجدد تحریم‌ها علیه ایران ابراز کرد. به دلیل اعمال فشار آمریکا به کشورهای عضو برجام، در ابتدا بریتانیا از واشنگتن خواست به توافق بازگردد و به تعهدات خود نسبت به برجام ادامه دهد اما به مرور زمان و با اقدام متقابل ایران با استناد به گزارش‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (۲۰۲۴)، بریتانیا هر چند به تعامل با ایران و سایر نشانه‌های برجام برای یافتن راه‌هایی برای حفظ توافق و با ادعای جلوگیری از دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای ادامه داد اما در عمل پیروی از آمریکا به ویژه حمایت از اعمال تحریم‌های یکجانبه علیه ایران را در پیش گرفت (Mills, 2024). برآیند سخنان مقامات بریتانیایی به خصوص در ابتدای دوره خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸ تاکید بر انجام کلیه تعهدات در توافق از سوی ایران و خویشتنداری در برابر اقدامات واشنگتن بود این در حالی است که آمریکا با اعمال تحریم‌های گسترده علیه ایران راه را بر هر گونه همکاری بریتانیا با ایران در چهارچوب برجام بست (UK Parliament, 2018). در واقع شرایط موجود در برجام پس از خروج آمریکا از آن به طور کلی تغییر کرد. خروج آمریکا از این توافق به طور قابل توجهی آن را ضعیف و در مقابل ایران با کاهش تعهدات خود به موانع پاسخ داد. بریتانیا به همراه سایر امضاکنندگان اروپایی در تلاش برای نجات این توافق بودند، اما آینده برجام نامشخص و با توجه به تحولات نظام بین‌الملل ابهام دارد. نقش

بریتانیا در برجام همچنان قابل توجه است زیرا لندن خود را متعهد به حفظ توافق و یافتن راهی برای تضمین صلح‌آمیز بودن برنامه هسته‌ای ایران می‌داند (Mills, 2024). سیاست خارجی بریتانیا در قبال برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) که اغلب از آن به عنوان توافق هسته‌ای ایران یاد می‌شود، می‌تواند با کاربست مفاهیم اصلی مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل مورد تحلیل قرار گیرد. در بخش بعدی پژوهش به صورت مشخص با استفاده از این مفاهیم رویکرد و تغییرات سیاست خارجی بریتانیا در قبال موضوع هسته‌ای ایران مورد بررسی قرار گرفته است.

۳-۱. گرایش بریتانیا به کثرت‌گرایی و دور شدن از همبستگی اروپایی

مفهوم «بریتانیای جهانی» پس از برگزیت، به عنوان چارچوب راهبردی سیاست خارجی بریتانیا از سوی دولت‌های محافظه‌کار این کشور مطرح و اجرایی شد. این رویکرد نخستین‌بار در اکتبر ۲۰۱۶ توسط ترزا می، نخست‌وزیر وقت، در کنگره حزب محافظه‌کار مطرح شد؛ وی اعلام کرد که بریتانیا پس از خروج از اتحادیه اروپا قصد دارد نقش جهانی بلندپروازانه‌تری ایفا کند و جایگاه تاریخی خود را در عرصه بین‌المللی بازسازی نماید (O'Sullivan and Skilling, 2017). ترزا می معتقد بود برگزیت فرصتی برای بازتعریف هویت بین‌المللی بریتانیاست و آن را آغازگر «بریتانیای جهانی» نامید، مفهومی که بازتابی از تلاش برای احیای نفوذ بریتانیا در جهان پس از پایان امپراتوری است. این ایده در ادامه توسط بوریس جانسون، نخست‌وزیر بعدی، نیز تقویت و رسمی شد. وی در سخنرانی خود در اندیشکده چتم هاوس در سال ۲۰۱۶ تأکید کرد که بریتانیا اکنون کشوری مستقل است که دیگر تابع سیاست‌های اتحادیه اروپا نخواهد بود، بلکه در جستجوی ایجاد روابط جدید با متحدان تازه در سطح جهانی است (Johnson speech at Chatham House, 2016). در این چارچوب، اتحادیه اروپا نه به عنوان شریک، بلکه رقیب بالقوه‌ای در صحنه بین‌المللی تلقی شد (Daddow, 2019).

در نهایت، در سال ۲۰۲۰، دولت جانسون رسماً «بریتانیای جهانی» را با سه ستون اصلی—تجارت، امنیت و دیپلماسی—به‌عنوان استراتژی اصلی سیاست خارجی کشور تصویب کرد. هدف از این رویکرد تقویت نفوذ جهانی بریتانیا و ترویج ارزش‌هایی چون دموکراسی، حقوق بشر و حاکمیت قانون اعلام شد (Gallardo, 2022). در چارچوب این سیاست، رویکرد بریتانیا نسبت به برنامه هسته‌ای ایران نیز بازتعریف شد. سیاست خارجی بریتانیا در قبال ایران، به‌ویژه پس از برگزیت، تلفیقی از همبستگی اروپایی و کثرت‌گرایی مبتنی بر استقلال عمل بود. با وجود خروج از اتحادیه اروپا، بریتانیا همچنان متعهد به جلوگیری از دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای باقی ماند، اما رویکرد آن در قالب «بریتانیای جهانی» با عناصر جدیدی از فشار، مداخله‌گری و استقلال راهبردی همراه شد. بر اساس گزارش کمیته روابط خارجی بریتانیا (۲۰۲۰)، اهداف اصلی لندن در قبال تهران شامل جلوگیری

از دستیابی ایران به تسلیحات هسته‌ای، تضمین ثبات منطقه‌ای، حمایت از حقوق بشر، پیگیری آزادی شهروندان بازداشت‌شده بریتانیایی و حفظ کانال‌های دیپلماتیک است (House of Commons, 2021). بریتانیا در این مسیر از ترکیب «فشار و تعامل» استفاده کرده و تلاش داشته است سیاستی چندجانبه در هماهنگی با شرکای بین‌المللی، به‌ویژه اروپا و ایالات متحده، دنبال کند.

لندن ضمن تأکید بر پابندی به برجام، از این توافق به‌عنوان ابزاری برای محدود کردن برنامه هسته‌ای ایران و بستری برای لغو تحریم‌ها حمایت کرده و همزمان تعهد خود به معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای ۱ را حفظ کرده است. با این حال، اتخاذ رویکرد «بریتانیای جهانی» سبب شد که لندن ابعاد دیگری از سیاست ایران، نظیر نقش آن در بی‌ثبات‌سازی منطقه و حمایت از روسیه در جنگ اوکراین، را نیز در سیاست خود لحاظ کند (Mills, 2024). این تغییر رویکرد نشانه‌ای از تلاش بریتانیا برای ایفای نقش فعال‌تر و مستقل‌تر در عرصه سیاست بین‌الملل، فراتر از قالب سنتی همکاری‌های اروپایی است. به این ترتیب، می‌توان گفت «بریتانیای جهانی» نه تنها مفهومی نمادین برای بازسازی جایگاه بین‌المللی بریتانیا پس از برگزیت است، بلکه در عمل نیز چارچوبی راهبردی برای جهت‌گیری‌های جدید لندن در حوزه‌های حساس امنیتی مانند برنامه هسته‌ای ایران به شمار می‌رود.

با تغییر دولت در آمریکا پس از انتخابات سال ۲۰۲۴ ریاست جمهوری آمریکا و انتخاب مجدد ترامپ و گسترش فعالیت‌های هسته‌ای ایران روابط دو کشور وارد مرحله جدیدی شد. در دوره دوم ریاست جمهوری ترامپ، سیاست خارجی و امنیت ملی آمریکا متأثر از تندوهای حامی رژیم اسرائیل و طرفدار فشار حداکثری علیه جمهوری اسلامی ایران تأکید دارند توافق جدید هسته‌ای با ایران نه تنها کلیه غنی‌سازی ایران باید متوقف شود بلکه باید محدودیت‌های الزام‌آوری برای حمایت از گروه‌های مقاومت و برنامه موشکی ایران نیز اعمال گردد (Ghaffarizadeh, 2025: 61). همچنین در گزارش کمیته روابط خارجی مجلس عوام درباره روابط بریتانیا با ایران (۲۰۲۰) تأکید شده است بریتانیا باید برنامه‌های مشخصی جهت مقابله با موشک‌های بالستیک، ضرورت تداوم بازرسی از تاسیسات هسته‌ای و مقابله با بی‌ثباتی ایران در کوتاه مدت داشته باشد. در این ارتباط به ضرورت همکاری و ایجاد همبستگی با شرکای سنتی بریتانیا در اروپا و به صورت ویژه آمریکا اشاره شده است. همچنین برای مقابله با اقدامات ایران، ایجاد استراتژی با کشورهای حوزه همکاری خلیج فارس با هدف گسترش دیپلماسی و ایجاد اجماع منطقه‌ای و بین‌المللی جهت پاسخ به چالش‌های مرتبط با ایران را در دستور کار قرار داده است.

^۱. NPT

همچنین در این گزارش به تهدیدات و چالش‌های ایجاد شده توسط سپاه پاسداران و موضوعات حقوق بشر به صراحت اشاره شده است (House of Commons, 2021). در چارچوب همبستگی اروپایی، بریتانیا همکاری نزدیکی با متحدان خود به ویژه دو کشور مهم اتحادیه اروپا و عضو برجام از جمله فرانسه و آلمان داشته است. در واقع بریتانیا در دوره عضویت در اتحادیه اروپا با سایر امضاکنندگان برجام، در تلاش برای حفظ توافق و جلوگیری از فروپاشی آن، همبستگی و تداوم سیاست‌های پیشین را بروز داده است. این کشورها همچنین تمایل خود را برای لغو تحریم‌ها و تحقق منافع اقتصادی با ایران در چهارچوب همبستگی نشان داده‌اند. به عنوان یک گرایش کلی در سیاست خارجی بریتانیا در ارتباط با ایران این کشور حامی قوی تلاش‌های بین‌المللی برای محدود کردن فعالیت‌های هسته‌ای ایران در چهارچوب برجام بوده است. این موضوع بیانگر ایجاد همبستگی در جامعه بین‌المللی با هدف ترویج عدم اشاعه هسته‌ای و جلوگیری از گسترش سلاح‌های کشتار جمعی است (Francis, 2024). در واقع همبستگی بریتانیا با اروپا در ارتباط با برجام متمرکز بر اعمال محدودیت‌ها علیه برنامه هسته‌ای ایران و برآمده از بی‌اعتمادی میان ایران و تصمیم‌گیرندگان اصلی از جمله آمریکا و بریتانیا بوده است (Najj and Hosseini, 2021).

دولت‌های بریتانیا، آلمان و فرانسه در واکنش مستقیم به بهانه عدم پایبندی مداوم ایران به تعهدات برجام از سال ۲۰۱۹، قصد خود را برای جلوگیری از دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای و همچنین حفظ تحریم‌های تسلیحاتی و موشکی پس از روز انتقال برجام در ۱۸ اکتبر ۲۰۲۳ اعلام کردند. آنها این تصمیم را مطابق با برجام دانستند و آن را تلاشی در برابر عدم اجرای توافق توسط ایران از طریق مکانیسم حل اختلافات (ژانویه ۲۰۲۰) معرفی کردند. این کشورها در بیانیه مشترک به افزایش ذخایر اورانیوم غنی شده ایران به بیش از ۱۸ برابر مقدار مجاز تحت برجام و انتقال تحریم‌های سازمان ملل متحد علیه ایران به رژیم‌های داخلی در بازه زمانی مشخص توسط اتحادیه اروپا و بریتانیا اشاره کردند. علاوه بر این، آنها به تعهد خود به یافتن راه حل دیپلماتیک تاکید نموده و این تصمیم را نه برای اعمال تحریم‌های بیشتر بلکه الزام ایران به اجرای کامل تعهدات برجام دانستند (GOV.UK, 2023). در واقع بریتانیا در دوره پسابریگزیت با نگاه بیرون از اتحادیه اروپا در چهارچوب کثرت‌گرایی با تمرکز بیشتر بر رویکرد «بریتانیای جهانی» به ویژه در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران و در هماهنگی با لایه اول و مهم کشورهای عضو اتحادیه اروپا از جمله آلمان و فرانسه عمل کرده است. انجام گفتگوهای دوجانبه مستمر و نشست مشترک با آلمان و فرانسه در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران، برگزاری نشست‌های بین‌المللی برای هماهنگی مواضع و اقدامات اروپا در برابر ایران و صدور بیانیه‌های مشترک این سه کشور بیانگر گرایش بریتانیا در راستای تاثیرگذاری بر اتحادیه اروپا به عنوان نماد همبستگی بوده است. رهبری

بریتانیا می‌تواند در گروه‌های بین‌المللی نظیر جی ۷ نیز در قبال ایران تسری پیدا کند (Whinera, 2020). ادعای رئیس‌جمهور وقت آمریکا ۱۱ در سال ۲۰۱۸ در خصوص اینکه برجام نتوانسته است برنامه موشکی و نفوذ منطقه‌ای آن را محدود کند در نهایت موجب خروج آمریکا از برجام شد. بریتانیا در واکنش به این اقدام ابتدا تلاش کرد واشنگتن را از این اقدام منع و در چهارچوب همبستگی اروپایی در اتحادیه اروپا به تداوم پابندی اروپا به برجام تاکید نماید. در دوره پسابرگزیت و اتخاذ رویکرد بریتانیای جهانی، لندن در واکنش به اقدام متقابل ایران و بدون توجه به اعمال محدودیت‌ها و تحریم‌ها علیه تهران با استناد به عدم پابندی مداوم و شدید ایران به تعهدات برجام به عنوان کشوری خارج از اتحادیه اروپا و در راستای تعهد به حفظ امنیت جمعی و ایجاد ثبات در منطقه غرب آسیا تحریم‌هایی علیه ایران وضع کرد (Francis, 2024).

بریتانیا در دوره پسابرگزیت به صورت مستقل و در چهارچوب کثرت‌گرایی تحریم‌هایی علیه توسعه برنامه هسته‌ای ایران وضع کرده است. همچنین در این راستا تحریم‌هایی مرتبط با موضوع حقوق بشر تصویب و آن را جایگزین تحریم‌های حقوق بشری ایران در زمان عضویت این کشور در اتحادیه اروپا (۲۰۱۹) کرد (GOV.UK, 2023b). بریتانیا در چهارچوب کثرت‌گرایی حفظ نظم بین‌المللی مبتنی بر قوانین در چهارچوب جامعه بین‌المللی را مورد توجه دارد. در چنین شرایطی دولت‌ها به حاکمیت یکدیگر احترام می‌گذارند و به توافقات بین‌المللی پایبند هستند. برجام، برای بریتانیا، بیانگر این اصل در عمل است، زیرا هدف آن جلوگیری از دستیابی ایران به تسلیحات هسته‌ای و در عین حال احترام به حق آن برای انرژی هسته‌ای صلح آمیز است (GOV.UK, 2024).

نخست وزیر سابق بریتانیا (۲۰۲۱) با تمرکز بر ضرورت حفظ نظم بین‌المللی و بدون در نظر گرفتن منافع ایران از توافق هسته‌ای به رفتار بی‌ثبات کننده ایران و کره شمالی اشاره کرد. او در این ارتباط گفت:

"حمله غیرقانونی روسیه به اوکراین، استفاده از انرژی و مواد غذایی به عنوان سلاح و سخنان غیر مسئولانه هسته‌ای (ایران) همراه با موضع تهاجمی تر چین در دریای چین جنوبی و تنگه تایوان، تهدید به ایجاد جهانی است که با خطر بی‌نظمی و تفرقه تعریف شده است - و (این) یک نظم بین‌المللی مطلوب برای اقتدارگرایی است... دولت با اجرای چهارچوب استراتژیک بر اساس چهار محور (سند بررسی یکپارچه) محیط بین‌المللی را شکل دهد: بازدارندگی، دفاع و رقابت در تمام حوزه‌ها، برطرف کردن آسیب‌پذیری‌ها با انعطاف‌پذیری و ایجاد مزیت استراتژیک" (Goddard, 2023). علی‌رغم حمایت بریتانیا از اقدامات قوی علیه برنامه هسته‌ای ایران، لندن

¹. Trump

². Rishi Sunak

این موضوع را به صورت ضمنی پذیرفته است که ایران نگرانی امنیتی دارد که نیازمند تعامل دیپلماتیک است. در واقع بریتانیا با اتخاذ رویکرد بریتانیای جهانی در دوره پسابرجزیت استقلال بیشتری برای تعیین اولویت‌های سیاست خارجی خود در مقایسه با دوره عضویت آن در اتحادیه اروپا نظر گرفته است بنابراین لندن در مقایسه با واشنگتن انعطاف‌پذیری بیشتری در رویکرد خود نسبت به برنامه هسته‌ای ایران داشته که منجر به مواضع مستقل‌تر شده است. از آنجائیکه بریتانیا به دنبال ارتقای نقش خود به عنوان یک بازیگر امنیت جهانی است تاکید بیشتری به تهدید نظامی بالقوه ایران و فعالیت آن در منطقه غرب آسیا از جمله حمایت از گروه‌های منطقه‌ای دارد. این موضوع موجب نزدیکی سیاست‌های بریتانیا با آمریکا شده است (Francis, 2024).

ممکن است استراتژی اقتصادی بریتانیا در دوره پسابرجزیت نیز به دنبال همکاری تجاری بیشتر با ایران در راستای روابط مستقل باشد. این موضوع بیشتر تحت تاثیر ضرورت ایجاد تعادل میان نگرانی‌های امنیتی و فرصت‌های اقتصادی است. تا قبل از برگزیت و در زمان عضویت بریتانیا در اتحادیه اروپا، لندن در واکنش به خروج آمریکا از برجام تلاش داشت در راستای همبستگی با سایر کشورهای اروپایی و اعضای برجام آن را حفظ و تاکید به بازگشت آمریکا به توافق با استناد به خطر بیشتر ایران هسته‌ای داشت اما با تداوم خروج آمریکا از برجام و اقدام متقابل ایران، بریتانیا تلاش کرده است در همراهی با آمریکا در چهارچوب «رابطه ویژه» و در راستای رویکرد قدرت بزرگ و خارج از اتحادیه اروپا و در چهارچوب کثرت‌گرایی بریتانیا محور به منظور جهت‌دهی و مدیریت بیشتر اتحادیه اروپا در قبال موضوع هسته‌ای ایران اقدام نماید (Bagheri and Kazemi, 2024).

نمودار شماره ۱- ترکیب پیچیده از همبستگی و کثرت‌گرایی در رویکرد بریتانیای جهانی

منبع: نگارندگان

۲-۳. تمرکز بریتانیا بر نهادهای اولیه و تلاش برای نهادسازی مستقل در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران در چارچوب توسعه تاریخی جامعه بین‌المللی، هنجارها و قواعد حاکم بر رفتار دولت‌ها و نقش نهادها در حفظ نظم جامعه بین‌المللی اهمیت دارد بنابراین دولت‌ها در جامعه بین‌المللی که توسط ارزش‌ها و هنجارهای مشترک اداره می‌شود، با یکدیگر در تعامل هستند. سیاست خارجی بریتانیا در چارچوب رویکرد «بریتانیای جهانی» در دوره پسابرگزیت در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران تمرکز بالایی بر حفظ نظم بین‌المللی مبتنی بر نهادهای اولیه شامل حقوق بین‌الملل، دیپلماسی و اجرای قوانین بین‌المللی داشته است (GOV.UK, 2024). در سند روز آمد شده «بریتانیای جهانی در دوره رقابتی»^۱ به صراحت به افزایش تهدید ایران و پیشروی برنامه هسته‌ای و همچنین ایجاد بی‌ثباتی منطقه‌ای ایران اشاره شده است. در بخش‌های مرتبط با ایران و به ویژه توسعه برنامه هسته‌ای آن اعلام شده است:

"برای مقابله با تهدید امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی ایران به همراه آمریکا، فرانسه، آلمان و شرکای منطقه‌ای به کار برای جلوگیری از دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای و رفتار بی‌ثبات کننده آن ادامه می‌دهیم... (HM Government, 2023: 42).

بر این اساس، سیاست خارجی بریتانیا در دوره پسابرگزیت با تمرکز بر رویکرد بریتانیای جهانی در ارتباط با برنامه هسته‌ای ایران عمیقاً و اساساً در نهادهای اولیه ریشه دارد. برای نمونه تعهد بریتانیا به عدم اشاعه تسلیحات هسته‌ای از اعتقاد به اهمیت اساسی جلوگیری از گسترش سلاح‌های هسته‌ای ناشی می‌شود اصلی که عمیقاً از جامعه بین‌المللی و هنجارهای اصلی آن ریشه می‌گیرد. حمایت و الزام ایران به رعایت توافق برجام به منزله حفظ هنجارهای حقوق بین‌الملل و تلاش اولیه برای حل و فصل اختلافات از طریق دیپلماسی است. علاوه بر این، بریتانیا به شدت به نهادهایی نظیر شورای امنیت سازمان ملل متحد و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی برای نظارت بر اجرای برجام و اطمینان از پایبندی ایران به تعهداتش در برجام تاکید دارد (GOV.UK, 2024). این گرایش سیاست خارجی بریتانیا ناشی از اهمیت چندجانبه‌گرایی و نهادهای بین‌المللی در پرداختن به مسائل پیچیده بین‌المللی نظیر موضوع هسته‌ای ایران است. سفیر و نماینده دائم بریتانیا^۲ در شورای امنیت سازمان ملل متحد (۲۰۲۴) در ارتباط با ادعای عدم انجام تعهدات در برجام توسط ایران معتقد است:

"تشدید بی‌وقفه هسته‌ای ایران به این معنی است که اکنون بیش از هر زمان دیگری به توانایی توسعه سلاح هسته‌ای نزدیک‌تر است. این وضعیت منطقه و جهان را بسیار خطرناک‌تر می‌کند... شورای امنیت سازمان ملل از

¹ Integrated Review Refresh 2023 Responding to a more contested and volatile world

² Barbara Woodward

طریق این قطعنامه و برجام به دنبال این است که به ایران این فرصت را بدهد تا ماهیت صلح‌آمیز برنامه هسته‌ای خود را به نمایش گذارد. با این حال، همانطور که آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بارها گزارش داده است، ایران همچنان برنامه خود را فراتر از توجیه معتبر غیرنظامی و فراتر از محدودیت‌های برجام افزایش می‌دهد... در اکتبر سال آینده، (اعتبار) این قطعنامه به پایان می‌رسد و حق اعمال مجدد تحریم‌های سازمان ملل متحد علیه ایران وجود دارد. با توجه به پیشرفت‌های خطرناک ایران که آن را به آستانه توانایی توسعه سلاح رسانده است، این وضعیت باید برای این شورا نگران‌کننده باشد" (GOV.UK, 2024).

بریتانیا در قالب ناتو نیز علاوه بر توجه به موضوع هسته‌ای ایران، آن را به سایر موضوعات نظیر حمایت ایران از روسیه در جنگ اوکراین، نگرانی از بی‌ثبات شدن منطقه غرب آسیا و در پیروی از آمریکا تمرکز داشته است. این تاکید و تاثیرگذاری بیانگر توجه ویژه بریتانیا به موضوع امنیت جمعی در چهارچوب نهادهای اولیه و همراهی بیشتر با واشنگتن بوده است. در بند ۵۶ اعلامیه پایانی نشست سران ناتو در لیتوانی (۲۰۲۳) در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران آمده است:

"ما عمیقاً نگران تشدید برنامه هسته‌ای ایران هستیم و از ایران می‌خواهیم تعهدات قانونی خود تحت پادمان‌های مورد نیاز معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای و تعهدات سیاسی خود در ارتباط با عدم اشاعه را بدون تاخیر بیشتر انجام دهد. اجرای این تعهدات توسط ایران برای دسترسی به آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به منظور ارائه تضمین‌های معتبر از ماهیت صلح‌آمیز برنامه هسته‌ای ایران بسیار مهم است. ما همچنین از ایران می‌خواهیم که تمام فعالیت‌های موشک‌های بالستیک مغایر با قطعنامه ۲۲۳۱ را متوقف کند" (NATO, 2023).

علاوه بر اهمیت و تمرکز دائمی بریتانیا بر نهادهای اولیه در جهت حفظ نظم بین‌المللی، در راستای نهادهای ثانویه طی دوره پسابرجزیت مکانیسم‌های متنوعی برای همکاری لندن با بروکسل مطرح شد. رئیس‌جمهور فرانسه ۱ پیشنهاد شورای امنیت اروپا با حضور بریتانیا و ایجاد فرصت حضور مقامات بریتانیایی برای شرکت در جلسات وزرای خارجه اتحادیه اروپا در دوره پسابرجزیت را اعلام کرد. به زعم فرانسه اظهارات مشترک بریتانیا و اتحادیه اروپا می‌تواند بیانگر مواضع واحد اروپا از جمله در برابر روسیه و چین باشد. علاوه بر این، همکاری نزدیک بریتانیا با اتحادیه اروپا در سازمان‌های بین‌المللی به ویژه سازمان ملل متحد موجب تقویت چندجانبه‌گرایی در راستای حفظ نظم بین‌المللی و بیانگر قدرت بریتانیا در سطح جهانی خواهد بود (Whineray, 2020). اروپا با حمایت از این اقدامات در داخل و یا خارج از اتحادیه اروپا، بریتانیا را به عنوان یک قدرت

1. Emmanuel Macron

سیاسی و نظامی بزرگ اروپایی، یکی از دو کشور هسته‌ای اروپایی و عضو دائمی شورای امنیت سازمان ملل مورد توجه قرار داده است. بر این اساس دیدگاه‌های اروپایی در سطح جهانی از طریق تعامل مشترک بریتانیا با اروپا در دوره پسابرگزیت اعمال قدرت و وزن اروپا نسبت به گذشته به ویژه در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران را افزایش داده است (Whineray, 2020).

بریتانیا در چهارچوب نهادهای ثانویه یکی از کشورهای مهم در توافق برجام به شمار می‌رود. در اصل برجام برای بریتانیا مهم‌تر از آلمان و فرانسه بود زیرا در شرایطی که سایر اعضای اتحادیه اروپا درگیر مسائل داخلی بودند بریتانیا در تلاش برای رسیدن به توافق بود. پس از خروج آمریکا از برجام (۲۰۱۸) بریتانیا به ویژه در دوره پسابرگزیت نیاز به توسعه روابط تجاری با شرکای غیراروپایی را احساس کرد و با خروج آمریکا از افغانستان، لندن نیاز به برقراری روابط دوجانبه با کشورهای منطقه غرب آسیا به ویژه ایران را برای جبران از دست دادن نقش استراتژیک خود مورد توجه قرار داد (Akbari, 2022).

برجام را می‌توان به عنوان یک توافق خاص برای رسیدگی به یک چالش خاص در نظر گرفت بنابراین این توافق می‌تواند نمونه بارز نهاد ثانویه باشد. بریتانیا همچنین اهمیت همکاری منطقه‌ای، به ویژه با شرکای اروپایی، در حفظ دوام توافق و فشار برای احیای آن را تشخیص داده است. در چنین شرایطی بریتانیا همچنان تلاش کرده است راه دیپلماسی را باز نگه دارد. خودداری از قرار دادن سپاه پاسداران ایران توسط بریتانیا و اروپا در فهرست گروه‌های تروریستی را شاید بتوان در راستای ضرورت دیپلماسی برای برنامه هسته‌ای ایران در نظر گرفت. بریتانیا به دلیل اهمیت موضوع هسته‌ای ایران به ویژه در دوره پسابرگزیت و طی سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴ تمرکز فزاینده به موضوع هسته‌ای ایران داشته است (Keogh, 2023).

هماهنگی بریتانیا با فرانسه و آلمان در زمینه رفع تحریم‌ها و دیپلماسی تا زمان عضویت بریتانیا در اتحادیه اروپا مشهود بود اما در دوره پسابرگزیت بریتانیا با اتخاذ رویکرد بریتانیای جهانی و با خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸ از نهاد ثانویه برجام دور شده و به نهاد اولیه مبتنی بر اعمال فشار بر ایران در حوزه‌های مختلف و الزام به اجرای تعهدات در برجام توسط ایران روی آورده است. بریتانیا با تمرکز بر نهادهای اولیه همچنان موضوع افزایش غنی‌سازی هسته‌ای و رفتار منطقه‌ای بی‌ثبات‌کننده ایران را در چهارچوب قواعد حقوق بین‌الملل و با در نظر گرفتن نهادهای اولیه مورد توجه قرار داده است (Keogh, 2023).

نومدار شماره ۲- گرایش بریتانیا به نهادهای اولیه در واکنش به موضوع هسته‌ای ایران

منبع: نگارندگان

۳-۳. سودای قدرت بزرگی و رابطه ویژه بریتانیا با آمریکا در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران

با تشدید تنش‌ها میان تهران و واشنگتن پس از خروج آمریکا از برجام (۲۰۱۸) محیط و شرایط چالشی برای سیاست خارجی بریتانیا به ویژه در دوره پسابزرگیت ایجاد شد زیرا ایجاد تعادل در تعهدات بریتانیا به برجام، روابط نزدیک با آمریکا و اقدام متقابل ایران چالش مهمی برای سیاست خارجی بریتانیا به ویژه در چهارچوب «بریتانیای جهانی» محسوب می‌شد. از سوی دیگر با افزایش سطح درگیری و تنش‌ها در منطقه غرب آسیا از اکتبر ۲۰۲۳ و تداوم آن در سال ۲۰۲۴ با ایفای نقش مهم ایران در این منطقه، رویکرد «بریتانیای جهانی» با موانع بیشتری مواجه شده است. در چنین شرایطی، اتخاذ مواضع متوازن و ثبات در منطقه غرب آسیا برای لندن مشکل‌ساز بوده است. در واقع سیاست داخلی بریتانیا هر چند ممکن است بر تعهد بین‌المللی این کشور بر اجرای برجام تأکید داشته باشد اما با توجه به شرایط کنونی، گرایش بریتانیا در چهارچوب «رابطه ویژه با آمریکا» را بیشتر برجسته می‌نماید (Kaur Nagalaxmi, 2024).

بریتانیا در وضعیت پیچیده‌ای قرار گرفته زیرا از یک طرف به دنبال حفظ تعادل میان توافق برجام و مدیریت تنش‌های آمریکا و ایران بوده و از سوی دیگر عقب‌نشینی تدریجی ایران از تعهدات و افزایش فعالیت‌های هسته‌ای، وضعیت را متفاوت‌تر کرده است. بریتانیا ضمن تأکید بر لزوم تعامل دیپلماتیک و کاهش تنش، این اقدامات ایران را محکوم و در عمل به سیاست‌های آمریکا علیه ایران پیوسته است (House of Commons, 2021). در چنین شرایطی لندن با اتخاذ رویکرد «بریتانیای جهانی» در تلاش برای سازگاری با وضعیت در حال تحول و در عین حال پایبندی به نظم بین‌المللی مبتنی بر قوانین و جلوگیری از گسترش سلاح‌های هسته‌ای

متعهد مانده است. بریتانیا همچنین به عنوان عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد، مسئولیت خود در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی به ویژه در دوره پس‌پس‌برگزیت را برجسته‌تر کرده است. این عمل در تلاش بریتانیا و اروپا برای تشویق گفت و گو و جلوگیری از تشدید تنش‌ها پیرامون توافق، حتی در مواجهه با خروج آمریکا آشکار شده است (Alcaro, 2021).

بریتانیا به عنوان یک قدرت بزرگ تاریخی میراث زیادی در شکل دادن به هنجارهای بین‌المللی و تاثیرگذاری بر امور جهانی دارد. هر چند این میراث در دوره پس از جنگ جهانی دوم کاهش یافت اما تصمیم بریتانیا برای خروج از اتحادیه اروپا و اتخاذ رویکرد «بریتانیای جهانی» نیاز بریتانیا به ایفای نقش مجدد خود به عنوان یک بازیگر مهم در صحنه جهانی را بیشتر کرده است. در واقع تمایل به بازپس‌گیری نفوذ گذشته و تثبیت مجدد به عنوان قدرت بزرگ در بریتانیا برانگیخته شده است. بریتانیا اغلب خود را به عنوان یک میانجی یا پل ارتباطی میان آمریکا و سایر کشورها به ویژه در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران می‌داند. موقعیت بریتانیا به عنوان یک قدرت بزرگ تنش‌هایی میان تمایل این کشور برای اعلام استقلال و نیاز به همکاری با هژمونی آمریکا را ایجاد می‌نماید. ظهور قدرت‌های جدید نظیر چین و پویایی نظم جهانی، نقش بریتانیا را در هدایت مسائلی نظیر موضوع هسته‌ای ایران با پیچیدگی مواجه می‌نماید (Whitman and Hadfield, 2023).

برخی موضوع هسته‌ای ایران را بزرگترین مانع برای بهبود روابط ایران و غرب به ویژه روابط دوجانبه و مستقل بریتانیا و ایران می‌دانند. «فواز گرگاس»، استاد روابط بین‌الملل مدرسه اقتصادی و سیاسی لندن^۱ در این زمینه معتقد است:

"برنامه هسته‌ای ایران بزرگترین مانع برای هر نوع بهبود روابط بین ایران و قدرت‌های غربی به ویژه بین ایران از یک طرف و آمریکا بوده است... من فکر می‌کنم بعید است که هیچ‌گونه بهبود در روابط بریتانیا و ایران، بدون بهبود در روابط آمریکا و ایران، مشاهده شود. اجماع نسبی وجود دارد (هم در ایران، هم در منطقه و هم در محافل غربی) که هر کجا که آمریکا می‌رود، سیاست خارجی بریتانیا نیز از آن پیروی می‌کند" (Francis, 2024). بریتانیا در دوره پس‌پس‌برگزیت در مرحله اول تلاش کرده است نظم بین‌المللی مبتنی بر قوانین که توسط روسیه و چین در حال تضعیف شدن است را حفظ کند. به زعم مقامات بریتانیا، ایران نیز با قرار گرفتن در کنار روسیه و جنگ اوکراین و همچنین تداوم همکاری‌های اقتصادی با چین نقش مختل‌کننده در نظم بین‌المللی ایفاء می‌کند. در مراحل بعد، بریتانیا از چشم انداز ترانس-آتلانتیک و واشنگتن در دوه ریاست جمهوری ترامپ تمرکز بیشتری

¹ . Fawaz Gerges, professor of international relations at LSE

بر ملی‌گرایی و موضوعات تجاری از خود بروز داد. لندن در دوره پسابزرگ‌ریت با اتخاذ رویکرد بریتانیای جهانی در مدیریت دیپلماتیک در قبال بحران‌های سیاست خارجی از جمله موضوع هسته‌ای ایران هماهنگی بیشتری با واشنگتن داشته که این موضوع پاسخ اتحادیه اروپا را شکل می‌دهد (Whineray, 2020). نگرانی بریتانیا از برنامه هسته‌ای ایران همچنان پابرجاست و ایران به‌طور پیوسته ظرفیت و ذخایر غنی‌سازی اورانیوم خود را گسترش می‌دهد. سرنوشت برجام پیامدهایی برای ثبات منطقه‌ای دارد و عدم توافق به افزایش تنش‌ها و درگیری‌های احتمالی در منطقه غرب آسیا کمک می‌کند. تاریخ برجام نشان دهنده تعامل پیچیده دیپلماسی بین‌المللی، نگرانی‌های امنیتی و منافع اقتصادی است. رویکرد بریتانیا به برجام با تعهد به نظم بین‌المللی، چندجانبه‌گرایی و جلوگیری از اشاعه هسته‌ای شکل گرفته است (Loft, 2024). لندن به دنبال حفظ توافق، ارتقای دیپلماسی و مدیریت تنش با ایران بوده است. با این حال، رویکرد بریتانیا به دلیل عقب‌نشینی آمریکا و اقدامات متقابل ایران پیچیده شده و چالش‌های پیش‌روی روابط بین‌الملل را در جهانی که با رقابت قدرت‌های بزرگ مشخص می‌شود نیاز به تلاش‌های دیپلماتیک مستمر برای یافتن راه‌حلی صلح‌آمیز را برجسته می‌کند. نقش بریتانیا در برجام به طور قابل توجهی تحت تأثیر «رابطه ویژه» آن با آمریکا قرار دارد. مواردی از جمله اهداف مشترک، حفظ ثبات در منطقه غرب آسیا و هماهنگی در اتخاذ رویکردهای مشترک را می‌توان در این خصوص مورد توجه قرار داد:

الف. اهداف مشترک: بریتانیا و آمریکا متعهد به جلوگیری از گسترش سلاح‌های هسته‌ای هستند و در زمان امضای برجام آن را ابزاری حیاتی در دستیابی به این هدف می‌دانستند. هر دو کشور، برنامه هسته‌ای ایران را تهدیدی برای ثبات منطقه‌ای و امنیت جهانی اعلام کرده‌اند. «رابطه ویژه» بریتانیا و آمریکا موجب هماهنگی نزدیک در سیاست خارجی، از جمله در مورد مسائلی مانند برجام شده است. این امر این امکان را ایجاد می‌کند تا این دو کشور تبادل اطلاعات داشته، در مورد تحریم‌ها استراتژی‌سازی نموده و تلاش‌های دیپلماتیک را هماهنگ کنند. بریتانیا و آمریکا نگرانی مشترک در مورد توسعه هسته‌ای ایران دارند که تعهد آنها را برای یافتن راه حل تقویت می‌کند. علاوه بر این، روابط نزدیک اقتصادی و سیاسی بین بریتانیا و آمریکا به این معنی است که سیاست‌های آنها در قبال ایران حتی زمانی که تفاوتی در رویکرد وجود دارد، اغلب همسو و مشترک باشد (HM Government, 2023).

ب. حفظ ثبات در منطقه غرب آسیا و ترویج راه حل‌های دیپلماتیک: برجام به عنوان راهی برای کاهش تنش در منطقه غرب آسیا و ترویج راه‌حل‌های دیپلماتیک برای درگیری‌های منطقه‌ای دیده می‌شد. بریتانیا با پذیرش ضمنی خروج آمریکا از برجام همواره بر ترجیح خود به راه حل دیپلماتیک برای مسأله هسته‌ای ایران تأکید و از حفظ چهارچوب برجام حمایت کرده است. در اصل روابط نزدیک بریتانیا با آمریکا می‌تواند به عنوان عامل موثر

بر بی طرفی و اعتبار آن به عنوان یک واسطه در مساله هسته‌ای ایران دیده شود. بریتانیا با چالش متعادل کردن تعهد خود به آمریکا با منافع خود در حفظ راه‌حل دیپلماتیک برای مساله هسته‌ای ایران مواجه بوده است (House of Commons, 2021).

ج. هماهنگی در اتخاذ رویکردهای مشترک: بریتانیا و آمریکا در مذاکره درباره برجام نقش مهمی داشتند و در ابتدا از اجرای آن حمایت کردند. با خروج آمریکا از برجام (۲۰۱۸)، بریتانیا در ابتدا ابراز ناامیدی کرد اما در نهایت در اعمال تحریم علیه ایران، پیرو آمریکا شد. همستگی نزدیک بریتانیا با آمریکا در قبال توانایی آن را برای پیگیری سیاست خارجی مستقل در این زمینه محدود کرده است. به طور کلی «رابطه ویژه بریتانیا با آمریکا» عامل مهمی در شکل‌گیری سیاست خارجی این کشور در دوره پسابرجامیت در مورد برجام بوده است. این رویکرد به بریتانیا اجازه داده تا تبادل اطلاعات داشته، با آمریکا در مورد تحریم‌ها هماهنگ شده و از یک راه حل دیپلماتیک حمایت کند (Loft, 2024). با این حال، هماهنگی نزدیک بریتانیا با آمریکا نیز فضا را برای اقدام مستقل محدود کرده و چالش‌هایی را در تعادل منافع خود ایجاد کرده است. «رابطه ویژه» همچنان یک عامل تعیین‌کننده در نحوه برخورد بریتانیا با موضوع هسته‌ای ایران و تبعیت از آمریکا بوده است (Francis, 2024). تأثیر «رابطه ویژه» بر سیاست خارجی بریتانیا موجب اتخاذ موضع مشابه بریتانیا در خصوص موضوع هسته‌ای ایران شده و این امکان را می‌دهد که لندن همواره بر اجرای تعهدات برجامی ایران بدون توجه به اعمال تحریم یکجانبه آمریکا علیه تهران اقدام نماید. نقش بریتانیا در واکنش جهانی به بحران به دلیل روابط نزدیک آن با آمریکا تقویت شده و در واقع «رابطه ویژه» احساس مسئولیت مشترک برای پاسخگو کردن ایران را تقویت و منجر به افزایش تلاش‌ها و تعهدات مشترک می‌نماید. در مجموع، «رابطه ویژه بریتانیا با آمریکا» عامل مهمی در شکل دادن به سیاست خارجی این کشور در قبال موضوع هسته‌ای ایران بوده است (Francis, 2024).

نمودار شماره ۳- گرایش بریتانیا به نهادهای اولیه در واکنش به موضوع هسته‌ای ایران

منبع: نگارندگان

نتیجه‌گیری

ایده «بریتانیای جهانی» نقش مهمی در بازیگری بین‌المللی و بازگرداندن قدرت بزرگ بریتانیا ایفاء کرده است. بر اساس این ایده، در عمل رویکرد بریتانیا در قبال مساله هسته‌ای ایران به ویژه پس از خروج آمریکا از برجام (۲۰۱۸)، به سمت همکاری با واشنگتن تغییر جهت داده است. بر اساس این ایده، رویکرد «بریتانیای جهانی» در دوره پسابزرگ‌زیت موجب نقش فعال‌تر بریتانیا در منطقه غرب آسیا شده است. با کاربست مولفه‌های اصلی مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل و مطالعه موردی گرایش سیاست خارجی بریتانیا در قبال موضوع هسته‌ای ایران، لندن با اتخاذ رویکرد «بریتانیای جهانی» به دنبال ارتقای ثبات و امنیت در منطقه غرب آسیا بوده و بنابراین حامی توافقات و نهادهای بین‌المللی نظیر برجام می‌باشد. این کشور به دنبال نقش رهبری در شکل دادن به نظم بین‌المللی و ترویج ارزش‌های دموکراسی، حقوق بشر و حاکمیت قانون مورد نظر جامعه بین‌المللی است.

بر اساس یافته‌های پژوهش، اتخاذ رویکرد «بریتانیای جهانی» در دوره پسابزرگ‌زیت در ارتباط با برنامه هسته‌ای ایران با در نظر گرفتن مولفه‌های اصلی مکتب انگلیسی روابط بین‌الملل بیانگر گرایش بیشتر سیاست خارجی بریتانیا در دوره پسابزرگ‌زیت به کثرت‌گرایی بریتانیا محور و حفظ اصول کلی همبستگی اروپا و یا جهت‌دهی و رهبری اروپایی در ارتباط با موضوع هسته‌ای ایران بوده است. در حالی که به زعم مقامات بریتانیایی تعهد به جلوگیری از دستیابی ایران به تسلیحات هسته‌ای همچنان وجود دارد گرایش این کشور در چهارچوب رویکرد «بریتانیای جهانی» تحت تاثیر موقعیت جدید آن در خارج از اتحادیه اروپا، منافع امنیتی و اقتصادی در حال تحول آن و چشم‌انداز پیچیده ژئوپلیتیکی در منطقه غرب آسیا نیز قرار گرفته است. در چنین شرایطی تقریباً ایجاد تعادل میان تعهدات به هنجارهای بین‌المللی و گرایش به رابطه ویژه با آمریکا دچار اختلال شده و به نظر می‌رسد بریتانیا به مرور و پس از خروج آمریکا از برجام (۲۰۱۸) و با در نظر گرفتن تحولات منطقه غرب آسیا و جنگ اوکراین به سمت همراهی بیشتر با واشنگتن حرکت کرده باشد.

رویکرد سیاست خارجی بریتانیا در دوره پسابزرگ‌زیت با تاکید بر بریتانیای جهانی بیشتر مبتنی بر نهادهای اولیه و تلاش بریتانیا برای قرار دادن ایران در اصول موجود در جامعه بین‌المللی (مورد نظر مکتب انگلیسی) از طریق برجام به عنوان نهادی ثانویه بوده است. خروج آمریکا از برجام و اتخاذ رویکرد بریتانیای جهانی موجب گرایش بیشتر و تمرکز مجدد بریتانیا بر نهادهای اولیه پس از اقدام متقابل ایران در برابر خروج آمریکا از برجام و به زعم مقامات بریتانیایی انجام اقدامات فراتر از توافق گردیده است. اقدامی که در نهایت در چهارچوب رابطه ویژه با آمریکا و همراهی لندن با واشنگتن در ایجاد موانع برای اجرایی کردن توافق هسته‌ای ایران را به همراه داشته است. بریتانیا در دوره پسابزرگ‌زیت با تمرکز بر قدرت بزرگ نقش مهمی در گرایش سیاست خارجی در موضوع

هسته‌ای ایران داشته است. این امر به تعهد بریتانیا به هنجارهای بین‌المللی، روابط ویژه با آمریکا، تلاش برای حفظ درجه‌ای از استقلال، پیگیری رویکرد متعادل به دیپلماسی و امنیت تاثیر می‌گذارد. موفقیت بریتانیا در این موضوع به توانایی آن در ایجاد تعادل میان میراث تاریخی خود با نقش تحول‌آفرین در نظم جهانی بستگی دارد.

References

- Akbari, A. (2022). *New Great Britain's approach to the JCPOA*. Geopolitical Report, 19(9). www.specialeurasia.com/2022/05/13/iran-jcpoa-great-britain/. (In persian).
- Bagheri, R. & Kazemi, A. (2024). *Evaluating the Policy of 'Global Britain' in the Post-Brexit Era based on the English school of International Relations*. *The Policy Quarterly*, University of Tehran, 54(3). <https://doi.org/10.22059/jpq.2024.325174.1008187>. (In persian).
- Ghaffarizadeh, M. (2025). *US foreign policy during Donald Trump's second term; a strategy for peace through power*. *World politics*, 14(1), 35-65. doi: 10.22124/wp.2025.29331.3454. (In persian).
- Ghadrdooost Naqchi, A., Zakarian Amiri, M., & Ahmadi, H. (2022). *Brexit and Special Relationships, in light of the idea of Global Britain*. *Specialized Political Science Journal*, 18(60). <https://doi.org/10.30495/psq.2022.1947230.2163>. (In Persian).
- Naij, A., & Hosseini, S. (2021). *The role of Britain in EU policy towards Iran (2003-2020)*. *Research in International Relations*. <https://doi.org/10.22034/irr.2021.274551.1923> Available at: <https://ensani.ir/file/download/article/6469fa17c6824-10669-1400-362.pdf> (in Persian).
- Saeedabadi, M., & Mohammadpour, S. (2020). The impact of Brexit on the three key principles of British foreign policy. *Policy Quarterly, Journal of the Faculty of Law and Political Science*, 51(2). <https://doi.org/10.22059/JPQ.2022.300215.1007567>. (In persian).
- Alcaro, R. (2021). *Europe's Defence of the Iran Nuclear Deal: Less than a Success, More than a Failure*. *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*. <https://doi.org/10.1080/03932729.2021.1876861>
- Bain, W. (2010). *The Pluralist-Solidarist Debate in the English School*. *International Studies Association & Oxford University Press*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.342>.
- Bain, W. (2020). *Pluralism and Solidarism, Trends in European IR Theory*. In *European IR Theory* (Springer). https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-56055-3_7.
- Baabood, A., Galeeva, D., & Edwards, G. (2021). *Post-Brexit Europe and UK Policy Challenges Towards Iran and the GCC States*. Singapore: Springer Nature. ISBN: 9789811628740.
- British Foreign Policy Group. (2023). *The future of UK foreign policy on Iran*. Retrieved from: <https://bfpgrp.co.uk/2023/02/tl> (Accessed: 17 October 2024).

- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan. Available at: <https://link.springer.com> (Accessed: 17 October 2024).
- Bull, H. (2002). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (3rd ed.). New York: Columbia University Press; Palgrave.
- Bull, H., & Watson, A. (1984). *The Expansion of International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Buzan, B. (2004). *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press. doi: <https://doi.org/10.1017/S153759270560014X>.
- Iran Watch. (2023). *A history of Iran's nuclear program*. Wisconsin Project on Nuclear Arms Control. Available at: <https://www.iranwatch.org/our-publications/weapon-program-background-report/history-irans-nuclear-program> (Accessed: October 15, 2024).
- Coleman, C. (2021). *UK government policy on Iran: The Iran nuclear deal and dual nationals*. UK Parliament. Available at: <https://lordslibrary.parliament.uk/ukgovernmentpolicyonirantheiranucleardealanddualnationals> (Accessed: October 16, 2024).
- Daddow, O. (2019). *The real meaning of 'Global Britain': A great escape from the EU*. LSE Brexit Blog. Available at: <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2019/04/04/the-real-meaning-of-global-britain-a-great-escape-from-the-eu> (Accessed: May 16, 2025).
- Francis, A. (2024). *How UK's strained relationship with Iran impacts Middle East crisis diplomacy*. INews. Available at: <https://inews.co.uk/news/uk-strained-relationshipiranmiddleeastcrisis3224958> (Accessed: October 14, 2024).
- Johnson, B. (2016). *Beyond Brexit: A global Britain [Speech at Chatham House]*. UK Government. Available at: <https://www.gov.uk/government/speeches/beyond-brexit-a-global-britain> (Accessed: April 14, 2025).
- Goddard, J. (2023). *UK's role in the world: Implications for foreign policy*. UK Parliament, House of Lords Library. Available at: <https://lordslibrary.parliament.uk/uks-role-in-the-world-implications-for-foreign-policy> (Accessed: October 14, 2024).
- Gallardo, C. (2022). *The incredible shrinking Global Britain*. Politico. Retrieved May 14, 2025, from <https://www.politico.eu/article/the-incredible-shrinking-global-britain>
- GOV.UK. (2020). *Joint ministerial statement on the JCPoA, following the ministerial meeting on 21 December 2020*. Foreign, Commonwealth & Development Office. Retrieved October 17, 2024, from <https://www.gov.uk/government/news/21-december2020jointministerialstatementonthejcpoa#:~:text=Ministers%20underscored%20the%20important%20role%20of%20the%20IAEA>
- GOV.UK. (2021). *E3 statement on the JCPoA: 19 August 2021*. Foreign, Commonwealth & Development Office. Retrieved October 17, 2024, from <https://www.gov.uk/government/news/e3-statement-on-the-jcpoa-19-august-2021>
- GOV.UK. (2023). *UK to bring UN sanctions on Iran into UK law*. Foreign, Commonwealth & Development Office. Retrieved October 17, 2024, from <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-bring-un-sanctions-on-iran-intouklaw#:~:text=The%20UK%20has%20today%20committed%20to%20bringing%20UN>

- GOV.UK. (2023b). *UK sanctions relating to Iran*. Foreign, Commonwealth & Development Office. Retrieved October 17, 2024, from <https://www.gov.uk/government/collections/uk-sanctions-relating-to-iran>
- GOV.UK. (2024). *Iran must live up to its commitments under the JCPOA: UK statement at the UN Security Council*. Foreign, Commonwealth & Development Office. Retrieved October 17, 2024, from <https://www.gov.uk/government/speeches/iran-must-liveuptoitscommitmentsunderthejcpoaukstatementattheunsecuritycouncil#:~:text=The%20UN%20Security%20Council,%20through%20this%20resolution.>
- House of Commons Foreign Affairs Committee. (2021). *No prosperity without justice: The UK's relationship with Iran: Government response to committee's fifth report, ninth special report of session 2019–21*. Available at: <https://committees.parliament.uk/publications/4844/documents/48609/default/> (Accessed on 17 October 2024).
- House of Lords Library. (2023). *UK's role in the world: Implications for foreign policy*. Available at: <https://lordslibrary.parliament.uk/uks-role-in-the-world-implications-for-foreign-policy/>.
- HM Government. (2023). *Integrated review refresh 2023: Responding to a more contested and volatile world*. Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of His Majesty. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/641d72f45155a2000c6ad5d5/11857435_NS_IR_Refresh_2023_Supply_AllPages_Revision_7_WEB_PDF.pdf (Accessed on 17 October 2024).
- Kaur, S., & Nagalaxmi, M. (2024). *Continuity and change in US–Iran relations: Analyzing the Iranian nuclear deal from Obama to Biden*. Digest of Middle East Studies. <https://doi.org/10.1111/dome.12341> Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/dome.12341>.
- Keogh, E. (2023). *The future of UK foreign policy on Iran*. The British Foreign Policy Group. Available at: <https://bfpgrp.co.uk/2023/02/the-future-of-uk-foreign-policy-on-iran/> (Accessed on 17 October 2024).
- Loft, P. H. (2024). *Iran's influence in the Middle East*. House of Commons Library. Available at: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9504/> (Accessed on 17 October 2024).
- MacShane, D. (2015). *How Britain left Europe*. Bloomsbury Academic. ISBN 9781784534820, 178453482X.
- Mills, C. (2024). *What is the status of the Iran nuclear deal?* House of Commons Library, UK Parliament. Available at: <https://www.parliament.uk/site-information/copyright-parliament/open-parliament-licence/> (Accessed on 17 October 2024).
- Seldon, A., & Newell, R. (2023). *Atlantic Books*. ISBN 9781838958039, 1838958037.
- North Atlantic Treaty Organization. (2023). *Vilnius summit communiqué*. Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius, 11 July 2023. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (Accessed on 17 October 2024).

- O'Sullivan, M., & Skilling, S. (2017). *Comment: From Great Britain to little England?* Independent. Available at: <https://www.independent.co.uk/comment-great-britain-little-england> (Accessed on 17 April 2025).
- Saul, R. (2010). *Hegemony and the global political economy*. Available at: <https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-208> (Accessed on 28 September 2024).
- Singh, M. (2023). *The Iran's latest step on uranium enrichment should compel the United States and its partners to snap back sanctions, bolster military deterrence, and plan for potential crisis scenarios*. Washington Institute. Available at: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iransnuclearendgamewarrantschangeusstrategy#:~:text=Meanwhile,%20officials%20in%20the%20United%20States%20and%20the> (Accessed on 17 October 2024).
- UK Parliament. (2018). *Iran nuclear deal*. Volume 640: Debated on Wednesday, 9 May 2018, The Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs. Available at: <https://hansard.parliament.uk/Commons/2018-05-09/debates/A90A082B-BAB0-445E-BAB1-DBBCDA9BCCE9/IranNuclearDeal> (Accessed on 17 October 2024).
- UK Parliament. (2021). *In answer to an oral question in the House of Commons on 25 June 2021*. Volume 697: Debated on Tuesday, 15 June 2021. Available at: <https://hansard.parliament.uk/Commons/2021-06-15/debates/33716C75-C408-4904-9DBB-F4B69A67AD41/Iran#contribution-94FBD23D-E1AA-4F56-9D32-B7123A4971B8> (Accessed on 17 October 2024).
- Whinery, D. (2020). *How Britain can shape Europe's foreign policy after Brexit*. Carnegie Endowment for International Peace, Washington. Available at: <https://carnegieendowment.org/posts/2020/02/how-britain-can-shape-europes-foreign-policy-after-brexite?lang=en> (Accessed on 17 October 2024).
- Whitman, G., & Hadfield, A. (2023). *The diplomacy of 'Global Britain': Settling, safeguarding and seeking status*. International Politics. <https://doi.org/10.1057/s41311-023-00489-x>.
- Zhang, Z., & Yao, S. H. (2001). *On regional inequality and diverging clubs: A case study of contemporary China*. Journal of Comparative Economics, 29 (3), 466-484. <https://doi.org/10.1006/jcec.2001.1726>.